

MAXIM SHALYGIN

Radicale variatie in gelijkheid

De muziek van Maxim Shalygin kun je niet vrijblijvend benaderen. Het zijn intense composities die musici en luisteraars op de toppen van hun tenen houden. Dat geldt zeker voor 'Delirium', een werk voor vier piano's dat voor het eerst te horen is tijdens het Minimal Music Festival in het Muziekgebouw aan 't IJ.

auteur René van Peeter **f**erie van peeter beeld Dmitry Hai

Maxim Shalygin denkt groot. Hij laat zich niet graag inperken. Dat is zeker het geval in zijn cyclus 'Similar', een serie composities voor gelijke instrumenten. Drie delen heeft hij al geschreven. Die zijn in april te horen tijdens het Minimal Music Festival, samen met de vierde in de rij, 'Delirium'. 'Lacrimosa Or 13 Magic Songs', waar hij in 2017 de reeks mee startte, vergt inderdaad het uiterste van de toehoorders. De muziek sleept je ruim een uur langs zingwekkende diepten van emoties, die soms klinken als smartelijke kreten uit de donkerste plekken van de ziel. De intensiteit van Shalygins muziek is terug te zien in collages van zijn hand.

VERVULD

Shalygin werd in 1985 geboren in Kamjanske, een zwaar vervuilde industriestad aan de Oekraïense rivier de Dnipro. Ten tijde van de Sovjet-Unie werd de stad omgedoopt tot Dniprodzerzjinsk, naar de oprichter van de geheime dienst Tsjeka, die bekend stond om zijn uitgebreide staatsterreur en de voorloper was van de KGB. 'Zelfs na de onafhankelijkheid bleef die naam nog een tijd bestaan', zegt hij met een ironisch lachje. 'Tot besloten werd om de stad zijn oorspronkelijke naam terug te geven.' In 2010 kwam hij naar Nederland om zijn compositiestudie af te ronden aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. In die stad woont hij nog steeds.

Jaren geleden heb ik een solostuk voor viool geschreven', vertelt hij over de ontstaansgeschiedenis van 'Lacrimosa' en de 'Similar'-cyclus. 'Dat beviel zo goed

dat ik ook iets voor meer violen wilde doen. Voor de muziek die me voor ogen stond had ik er zeven nodig. Tijdens het componeren las ik het boek 'House Of Leaves' van Mark Danielewski. Ik kwam erachter dat hij aan het werk was op 'Familiar', wat een serie van 27 delen moest worden over één onderwerp. Een kat komt er steeds in terug. Dat heeft me het juiste duwtje gegeven om te beginnen aan een serie van composities voor ensembles die telkens uit dezelfde of verwante instrumenten bestaan.'

Muziek verandert de manier waarop je de wereld waarneemt.

GETALLEN

Na 'Lacrimosa' volgen 'Todos los fuegos el fuego' voor acht saxofoons en 'Severade' voor negen cellisten en vijftientwintig snaarinstrumenten die kunstenaar Rob van den Broek speciaal voor het stuk ontworpen heeft. In 'Todos los fuegos el fuego', waarin het getal acht steeds opduikt (de titel bestaat uit acht lettergrepen), benut hij alles wat saxofoons, van sopraan tot bas, in uiteenlopende combinaties aan klankmogelijkheden te bieden hebben. Door de manier waarop hij tonen in een ruimte op elkaar laat inwerken, ontstaan er

Foto Eduardus Lee

schaduwen en wolken van klank die over je heen spoelen, even bijna tastbaar lijken te worden, voor ze spoorloos verdwijnen.

Het is voor de musici een krachttoer van anderhalf uur die veel vergt van hun uithoudingsvermogen en concentratie. Als luisteraar kom je oren tekort om alles in je op te nemen. Sommige van de acht hoofd-stukken zijn overrompend, met melodieën die op orkaan-kracht om je heen wervelen en bulderen. Maar Shalygin toont ook zijn diepe gevoel voor kleuring in het samenspel van het achtal, zowel in akkoorden als in melodieën die betoverend om elkaar heen draaien en dansen. Soms barsten ze uit in schrijnende, grau-wende, zinderende samenklanken die een eigen leven gaan leiden, zeker wanneer ze afwijken van de gang-bare westerse stemming. Daarin speelt ook de akoes-tiek van de ruimte waarin ze klinken een grote rol.

LIEFDESVERKLARING

'Severade' (de titel is een amalgaam van serenade en 'sever', het Russische woord voor 'noord') mag dan geschreven zijn voor negen cello's, acht daarvan vormen een orkest rond soliste Maya Fridman. Elk van de leden van dat orkest bedient daarnaast drie instru-menten, waarin snaren met een mechaniek bespeeld worden. Een deel ervan strijkt snaren gelijkmatig aan, terwijl anderen snaren plukken. Verder is er een regel-matig twaalfvlak dat aan het slot van het stuk ingezet wordt. Bespannen met snaren begint het te bewegen waardoor een tafeltennisbal in de vorm gaat rondstui-teren en zo de snaren lukraak laat tinkelen.

Fridman geeft de lyrische, dramatische kant van haar spel ruim baan in de melodieën die ze speelt over een lang aangehouden toon uit mechanische instrumen-ten en een bewegend decor van de andere cellisten. Merkwaardig genoeg klinkt het ensemble soms als een wolk van accordeons, soms als een kruisling tussen een orgel en een zwerm reusachtige bijen. De mechanisch geplukte snaren maken de indruk van glinsterende ijskrallen die in de lucht zweven. Na het hartver-scheurende 'Lacrimosa' en het gloeiende vlammen-spel van 'Todos los fuegos' is 'Severade' een muzikale liefdesverklaring aan een gebied dat een deel van het jaar in de greep is van ijzige koude.

REGENDRUPPELS

Het voor vier piano's geschreven 'Delirium' is weer van een heel andere orde. Uitgevoerd door Tomoko Mukaiyama, Antonii Baryshevskiy, Gerard Bouwhuis en Laura Sandee begint het met zware, luide akkoor-den die steeds opnieuw verstilde uitlopers voortbrengen. Later spelen de vier in een gordijn van noten loopjes op onnavolgbaar hoge snelheid, waarbij de pianisten vaak paarsgewijs gekoppeld zijn in hun bewegingen. Het lijkt alsof Shalygin ook in dit stuk het uiterste vergt van de musici. 'Het is zeker niet ondee-nlijk', verzekert hij. Maar hij voegt er onmiddellijk aan toe dat de pianisten nog niets van de partituur gezien hebben. Hoe verschillend de afzonderlijke delen van 'Similar' ook zijn, er zijn elementen die ze aan elkaar verbinden. 'Het heeft te maken met textuur. Maar ook het idee van regen komt in elk van de delen terug. In

'Lacrimosa' spelen de violisten pizzicato's in verschil-lende ritmes. In 'Todos los fuegos' laten de spelers de kleppen van hun saxofoons tikken. In 'Severade' volgen pizzicato's op de cello's op een opname van kinderge-luiden. Die luiden een nieuwe richting in de muziek in.'

In 'Delirium' zitten breekbare klanken als van zacht luidende doodsklokken.

SPIEGELS

In 'Delirium' zie je iets anders gebeuren. Een van de spelers introduceert een thema. De anderen nemen dat over, maar op zo'n manier dat het lijkt alsof het weerkaatst wordt in slingerende, draaiende spiegels. Ook verandert je ervaring van tijd. Door de snelheid in de muziek kun je die niet meer precies volgen. De tijd lijkt bevroren, de zwaartekracht wordt opgeheven. Maar belangrijk is daarnaast wat er gebeurt door het samenspel van de instrumenten. Net als in 'Todos los fuegos' roept dat klanken en kleuren op die boven de gespeelde noten uitstijgen. Die zijn een gevolg van het feit dat het ensembles zijn van gelijke instrumenten. Ze bepalen de vorm en de inhoud van de muziek.'

'De grote kracht van instrumentale muziek is dat alles in de muziek zelf besloten ligt. Die is eindeloos. Dat heeft iets magisch. Je kunt elke keer iets anders in de muziek horen. Muziek verandert de manier waarop je de wereld waarneemt. Ik probeer de indruk te wekken dat mijn werk tegen de grens ligt van wat nog mogelijk is. Enerzijds is dat afhankelijk van de beheersing van de musici, maar ik schrijf mijn muziek zo dat ze moeilijker klinkt dan ze is.'

De 'Similar'-cyclus is nog lang niet uitgeput. In de pianiste toekomst wil hij een deel schrijven voor het blokfluitkwintet Seldom Sene, een serie afgeronde schetsen. Ook zint hij op een stuk voor zes slagwer-kers, een voor twaalf harpen, en een voor koperbla-zers. 'Dan is er nog een waar ik niets over kwijt wil. Dat is zo mooi, zo'n goed idee. Ik wil niet dat anderen ermee aan de haal gaan.'

DOPAMINE

Eigenlijk had Shalygin de concertvleugels willen ver-stemmen voor 'Delirium', maar in het Muziekgebouw aan 't IJ kreeg hij daar geen toestemming voor. 'Het leek me ook mooi om de vleugels zo op te stellen dat

het publiek er tussenin zou zitten, maar dan kun je het spel van de pianisten onmogelijk synchroon krijgen. Nu worden ze in een kruisvorm opgesteld, en zit het publiek er omheen. Ze kijken er van bovenaf op. Er ontstaan ruimtelijke effecten doordat akkoorden in verschillende liggingen (de precieze toetsencombinatie binnen het akkoord, red.) gespeeld worden. Door een langzaam thema in canon te spelen creëren de pianis-ten echo's in de zaal.'

Shalygin schuift extremen in zijn muziek niet. Zo is 'Lacrimosa' volgens hem een werk dat heftige tegenstrijdige emoties kan opwekken. 'Je mag het in je hart sluiten of het verafschuwen. Dat is altijd beter dan dat het je onberoerd laat. Er zitten stukken in die ongelofelijk duister zijn, maar gevolgd worden door muziek van grote schoonheid. Schoonheid en verdriet horen bij elkaar, horen bij het leven. In tijden van rouw en pijn heb je die schoonheid hard nodig. In 'Delirium' zit een prachtig akkoord dat werkt als dopamine, je ervaart euforie zonder drugs te gebruiken. Dat maakt muziek zo opwindend.'

DOODSKLOKKEN

'Ik word elke dag met deze tweeledigheid geconfron-teerd. Als ik in alle rust ontbijt, komt de ellende van de wereld van alle kanten op me af. Ik kan mijn muziek en de oorlog in Oekraïne niet gescheiden houden. Wat daar plaatsvindt, beïnvloedt wat ik maak. Maar mijn muziek wordt er niet agressief van, juist het tegen-overgestelde. 'Delirium' is niet duister, maar zweeft heen en weer tussen verschillende emoties. Er zitten breekbare klanken in, als van zacht luidende dood-s-klokken.'

'We zwerven verloren rond in deze wereld. Muziek is een ritueel dat ons helpt richting en betekenis aan ons leven te geven. Je kunt er de wereld mee beïnvloeden, net als bij culturen die er de elementen mee probeer-den te beheersen. Het opent mijn ziel. Tegelijkertijd geeft het structuur. Maar soms lijkt het of de muziek alle beheersing verliest, en in een toestand van chaos verzeild raakt. Dan ontploft het materiaal. Ik leef in mijn muzikale wereld. Daarin is alles verbonden.' ◆

selectie discografie

Kamerorkest van het Noorden -
Salsala Idi (2022)
Maxim Shalygin - Six Bagatelles
& Suite - Homage to Alfred
Schnittke (Idi, 2022)
Maxim Shalygin - Maze of
Pleasures (Idi, 2020)
Amstel & Kaunis saxophone
quartets - Todos los fuegos el
fuego (TRPTX, 2019)
Maya Fridman - Cantil d'inizio e
fine (TRPTX, 2019)
Shapshift Ensemble -
Lacrimosa or 13 Magic Songs
(TRPTX, 2018)

bibliografie

Anastasia Suprun-Zhyvdova,
Raising Waves (2023, 99 min)

live

11/03, Paleisconcert, Den Haag
13/04, Muziekgebouw aan 't IJ,
Amsterdam (Lacrimosa or 13
Magic Songs)
14/04, Muziekgebouw aan 't IJ,
Amsterdam (Todos los fuegos
el fuego)
15/04, Muziekgebouw aan 't IJ,
Amsterdam (Severade)
16/04, Muziekgebouw aan 't IJ,
Amsterdam (Delirium)

www

www.maximshalygin.com
maximshalygin.bandcamp.com
minimalmusicfestival.nl

MINIMAL MUSIC FESTIVAL

Tijdens het Minimal Music Festival 2023 staat het Muziekgebouw en het Bimhuis vijf dagen lang in het teken van minimal music in de ruimste zin. Er is muziek van pioniers als Steve Reich en Philip Glass, maar de spotlight staat vooral op de makers van nu. Toonaangevende musici presenteren nieuw werk, zoals componist Maxim Shalygin, drummer Valentina Magaletti, gitarist-componist Dren Ambachri en producer Lorraine James. Ook is er een happening rond de erfenis van Louis Andriessen, met muziek van zijn studenten. En klankmagier Ryoji Ikeda brengt zijn rituele performance 100 cymbals naar Amsterdam.